

Joanna Czech-Rogosz

Akademia Ekonomiczna w Katowicach

PRZEKSZTAŁCENIA W STRUKTURACH GOSPODARCZYCH WSCHODNICH LANDÓW RFN

1. Wstęp

Niewątpliwie w ostatnich dwóch dekadach we wschodnich landach dokonały się znaczne zmiany strukturalne. Niemniej dynamika procesu przemian strukturalnych nie zawsze jest oceniana jednoznacznie pozytywnie, a problem niedokończonej unifikacji wschodnich i zachodnich landów staje się szczególnie ważki w świetle kryzysu, jaki dotyka RFN w 2009 roku.

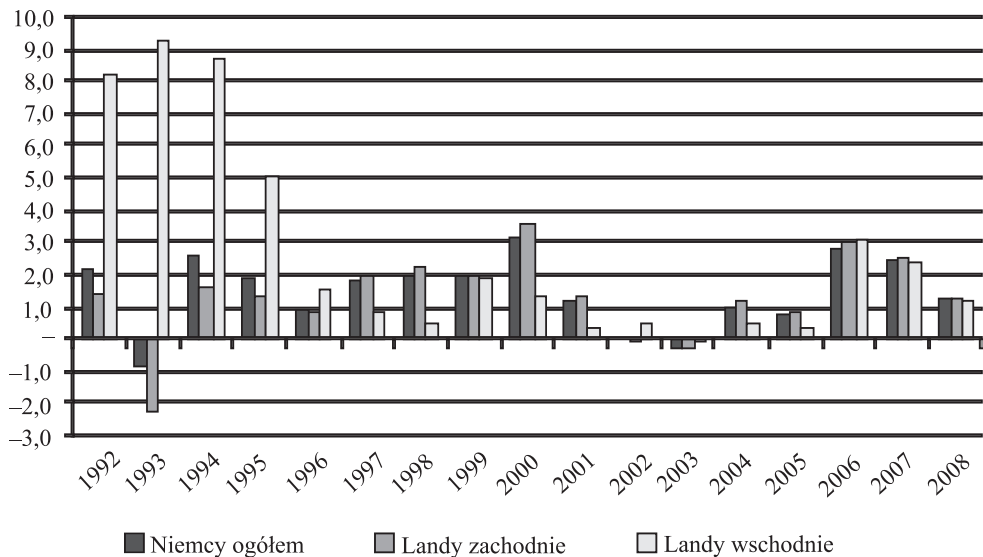
W artykule zostaną scharakteryzowane wybrane, relewantne z punktu widzenia bieżącej koniunktury struktury gospodarcze wschodnich landów RFN oraz będzie podjęta próba oceny tych struktur w kontekście aktualnego kryzysu gospodarczego.

2. Zmiany dynamiki i struktury produkcji

Proces nadrabiania zaległości rozwojowych, upodabniania się struktur gospodarczych oraz wyrównywania poziomów życia we wschodnich i zachodnich landach postępował najszybciej w pierwszej połowie lat 90. XX wieku, by potem zdecydowanie zwolnić. Po prawie 20 latach od upadku muru berlińskiego nieustannie problemem pozostają relatywnie niska wydajność produkcji (w 2007 roku stanowiąca zaledwie 77% wydajności zachodnich landów), wysokie bezrobocie (w 2007 roku 214% poziomu zachodniego), wysokie wydatki socjalne (mierzone w stosunku do PKB wynosiły w 2003 roku 161% wydatków na zachodzie) oraz niekorzystny stosunek kosztów pracy do wydajności¹. Jednak podstawowym czynnikiem osłabiającym zdolność wschodnich landów do nadrabiania zaległości rozwojowych była niekorzystna dynamika PKB.

Od zjednoczenia dwóch państw niemieckich zmiany PKB przebiegały w odmiennym tempie w obu częściach Niemiec (rys. 1). Boom pojednoczeniowy trwał

¹ Od 2004 roku nie liczy się wydatków socjalnych dla wschodnich i zachodnich landów odrębnie, dlatego brak nowszych danych. *Deutschland in Zahlen 2008*, Institut der Deutschen Wirtschaft, Köln 2008, s. 129; *Deutschland in Zahlen 2006*, Institut der Deutschen Wirtschaft, Köln 2006, s. 129.

Rys. 1. Zmiany PKB w latach 1992-2008, ceny stałe, rok do roku w %

Źródło: *Bruttoinlandsprodukt, Bruttowertschöpfung in den Ländern und Ost-West-Großraumregionen Deutschlands 1991 bis 2008*, Reihe 1, Band 5, „Berechnungsstand“ August 2008/Februar 2009; Arbeitskreis „Volkswirtschaftliche Gesamtrechnungen der Länder“ im Auftrag der Statistischen Ämter der 16 Bundesländer, des Statistischen Bundesamtes und des Bürgeramtes, *Statistik und Wahlen*, Stuttgart 2009, tab. 2.1.

w landach wschodnich do 1995 roku – stopa wzrostu PKB wynosiła ponad 8% przez 3 lata z rzędu w tej części kraju. Przy tak wysokiej dynamice w nowych landach zanotowano równocześnie niewielkie przyrosty PKB w landach zachodnich, a w 1993 roku – spadek rzędu 2,2%. Począwszy od 1996 roku, aż do roku 2001 Niemcy ogółem, landy zachodnie i landy wschodnie, wzrastały w tempie nieprzekraczającym 4% rocznie. W tym okresie tempo wzrostu w landach wschodnich było niższe niż w landach zachodnich (z wyjątkiem 1996 roku) i niż w Niemczech ogółem. Stopa wzrostu PKB we wschodnich landach tylko trzykrotnie (w latach 1996, 1999 i 2000) przekroczyła 1%, a trzykrotnie (w latach 1997, 1998 i 2001) była mniejsza niż 1%. To nie tylko nie sprzyjało zbliżaniu gospodarczemu i wstrzymywało proces zamknięcia luki rozwojowej przez wschodnie landy. Lata 2002 i 2003 przyniosły fatalne wyniki gospodarcze tak dla landów wschodnich i zachodnich, jak i Niemiec ogółem. Spadki PKB wyniosły nawet 0,3% (w landach zachodnich w 2003 roku). Dopiero rok 2004 przyniósł lekkie ożywienie, a wyższe stopy wzrostu sięgające 3% odnotowano w latach 2006 i 2007. Oznaką nadchodzącego kryzysu był spadek PKB w IV kwartale 2008 roku i osłabienie rocznej stopy wzrostu do 1,3%. Prognoza nie-

mieckich instytutów gospodarczych z kwietnia 2009 roku mówi o 6-procentowym spadku PKB w 2009 roku i 0,5-procentowym w 2010 roku².

Wzrosty i spadki PKB oraz zmiany dynamiki jego komponentów we wschodnich i zachodnich landach nie były zbieżne. We wschodnich landach siłą napędzającą wzrost gospodarczy w latach 1992-1995 były inwestycje, których dynamika sięgała nawet 30%, oraz wydatki państwa³. Konsumpcja prywatna nie rosła w tym okresie o więcej niż 5%, a więc odroczony popyt gospodarstw domowych (jak się niekiedy podaje) nie był głównym czynnikiem dynamizacji życia gospodarczego. Począwszy od 1996 roku, aż do 2005 roku (z wyjątkiem roku 2004) dynamika inwestycji we wschodnich landach była ujemna i wynosiła nawet -15,6% (2001 rok) i -13% (2002 rok)⁴. Ujemna dynamika inwestycji i wydatków państwa oraz słaba dynamika konsumpcji były odpowiedzialne za bardzo niskie tempo wzrostu PKB we wschodnich landach nieprzekraczające w latach 1997-1998 1%, a w latach 2001-2005 - 0,5%⁵. Inna była dynamika PKB i jego komponentów w zachodnich landach. Za spadek PKB „starych” krajów związkowych w 1993 roku odpowiedzialne były malejące o 9,5% inwestycje, których dynamika pozostała ujemna aż do 1996 roku. W latach 1992-1996 (z wyjątkiem roku 1993) wzrost PKB był generowany przez rosnącą konsumpcję prywatną i wydatki państwa. Począwszy od 1997 roku, wszystkie trzy omawiane komponenty zagregowanego popytu rosły w rocznym tempie ok. 2% (w tym inwestycje nawet o 8% w 1998 roku). Kolejne osłabienie przyniosły lata 2001 i 2002 – wydatki inwestycyjne ponownie zaczęły spadać. Aż do momentu powrotu Niemiec na ścieżkę wzrostu gospodarczego w 2006 roku popyt wewnętrzny pozostawał bardzo słaby zarówno we wschodnich, jak i w zachodnich landach. Niewątpliwie wzrost niemieckiego PKB w ostatnich latach był determinowany głównie przyrostem eksportu (od 1995 roku eksport systematycznie rósł, a w latach 2000, 2004 i 2006 jego dynamika była dwucyfrowa), ale też z powodu jego zmniejszenia o 22,6% w 2009 roku spadek produkcji w tym roku będzie największy w powojennej historii Niemiec⁶.

Od momentu zjednoczenia zdecydowanie poprawiła się w Niemczech sektorowa struktura produkcji – wzrósł udział usług w tworzeniu wartości dodanej (tab. 1). Sektor I (rolnictwo, leśnictwo i rybołówstwo) wytwarzał w 2007 roku we wschodnich landach 1,5% produkcji tych krajów związkowych ogółem, czyli o 1,8 punktu procentowego mniej niż w 1991 roku i tyle samo, ile w landach zachodnich w 1991 roku. Natomiast sektor trzeci uczestniczył w nowych landach w 2007 roku w kreowaniu wartości dodanej w 69,7% – co stanowiło o 0,7 punktu procentowego więcej niż w Niemczech ogółem i o 1,3 punktu procentowego więcej niż w „starych” landach. Mniejszy niż w landach zachodnich był na wschodzie wkład przemysłu w PKB.

² *Im Sog der Weltrezession. Gemeinschaftsdiagnose-Frühjahr 2009*, ifo Institut für Wirtschaftsforschung an der Universität München, München 2009, s. 39.

³ *Bruttoinlandsprodukt, Bruttowertschöpfung...; Arbeitskreis „Volkswirtschaftliche Gesamtrechnungen der Länder“...*, tab. 2.1, 2.3, 2.4, 2.5.

⁴ Tamże.

⁵ Tamże.

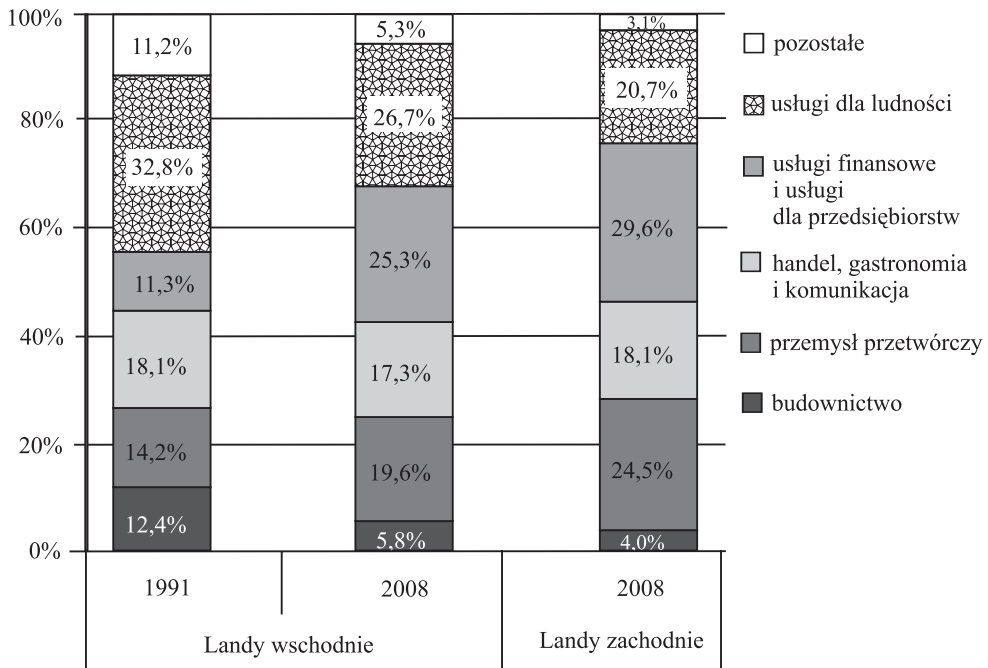
⁶ *Im Sog der Weltrezession...*, s. 45.

Tabela 1. Sektorowa struktura produkcji w Niemczech w latach 1991-2007 (udział wartości dodanej brutto sektorów w wartości dodanej brutto ogółem, ceny bieżące)

Rok	Niemcy			Landy zachodnie bez Berlina			Landy wschodnie bez Berlina		
	sektor I	sektor II	sektor III	sektor I	sektor II	sektor III	sektor I	sektor II	sektor III
1991	1,4	36,6	62	1,3	37,2	61,5	3,3	34,5	62,2
2007	0,9	30,1	69	0,9	30,7	68,4	1,5	28,8	69,7

Źródło: *Bruttoinlandsprodukt, Bruttowertschöpfung...: Arbeitskreis „Volkswirtschaftliche Gesamtrechnungen der Länder“...*, tab. 2.2, 2.3, 2.4.

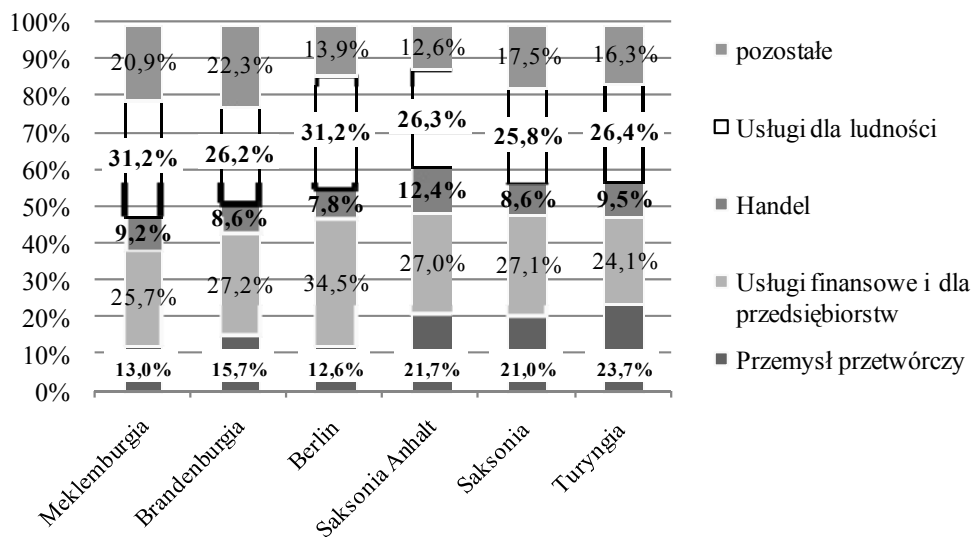
Zmiany struktury produkcji, jakie miały miejsce we wschodnich landach, wyrażały się spadkiem udziału sektora pierwszego oraz górnictwa i budownictwa w kreowaniu wartości dodanej przy równoczesnym znacznym wzroście udziału przemysłu przetwórczego oraz usług finansowych i usług dla przedsiębiorstw (rys. 2). Tym samym struktury produkcji obu części Niemiec zaczęły być podobne.

Rys. 2. Udział wschodnich i zachodnich landów w wartości dodanej brutto w % w latach 1991 i 2008, ceny bieżące

Źródło: *Bruttoinlandsprodukt, Bruttowertschöpfung...*, tab. 2.2 i następne.

Równocześnie należy zwrócić uwagę na bardzo silne regionalne zróżnicowanie struktur gospodarczych wschodnich landów. Świadczą o tym różnice w udziale poszczególnych branż zarówno w tworzeniu wartości dodanej (rys. 3), jak w obrotach przemysłu przetwórczego.

Rys. 3. Udział landów w wartości dodanej brutto według sektorów w 2008 r. (ceny bieżące)

Źródło: *Bruttoinlandsprodukt, Bruttowertschöpfung...*, tab. 2.2 i następne.

Udział przemysłu przetwórczego i usług dla przedsiębiorstw w kreowaniu wartości dodanej – dziedzin, które były w ostatnich dwóch dekadach motorami wzrostu gospodarczego, wahał się w 2008 roku od 38,7% w Meklemburgii do 48,7% w Saksonii. Dla porównania: w landach zachodnich udział tych dwóch branż w tworzeniu wartości dodanej w 2008 roku wynosił 54,1%⁷.

Posługując się udziałem obrotów poszczególnych branż w obrotach przemysłu przetwórczego ogółem, można wskazać największe z nich. We wszystkich landach wschodnich jest to niewątpliwie produkcja żywności, w czterech landach – przemysł samochodowy, metalowy i chemiczny, w trzech landach – przemysł elektrotechniczny i maszynowy (tab. 2). Aby uwypuklić przestrzenne zróżnicowanie lokalizacji poszczególnych przemysłów, celowo do prezentacji wybrano tylko 5 branż – za każdym razem takich, których udział w danym landzie jest największy.

Kolejnym wyróżnikiem wschodnioniemieckich struktur gospodarczych postrzeganym dotąd jako hamulec procesu konwergencji jest znaczne zróżnicowanie wielkości przedsiębiorstw. We wschodnich landach przedsiębiorstwa osiągające roczne

⁷ *Bruttoinlandsprodukt, Bruttowertschöpfung...*

Tabela 2. Rodzajowa i przestrzenna struktura przetwórstwa przemysłowego we wschodnich landach (udział obrotów danej branży w obrotach przemysłu przetwórczego ogółem w 2006 r., zakłady powyżej 20 zatrudnionych, w %)*

Wyszczególnienie	Udział w obrotach przemysłu przetwórczego w 2006 r. w %									
	produkcja żywności	przemysł elektro-energetyczny	przemysł samochodowy	budowa maszyn	przemysł chemiczny	przemysł papierniczy i poligrafia	przemysł metalowy	przemysł drzewny	produkcja szkła i ceramiki	
Meklemburgia Pomorze Przednie	32,6	11,9	14,2				6,9	8,9		
Brandenburgia	12,5		11,1		13,5	6,9	14,7			
Berlin	35,3	14,4		7,3	17,6	12,3				
Saksonia Anhalt	20,3			4,9	21,0		15,2		4,4	
Saksonia	13,3	13,8	24,4	11,8			12,6			
Turyngia	11,2	16,9	11,9		13,2		14,5			

* Tabela zawiera dane tylko dla 5 największych branż w poszczególnych landach.

Źródło: *Wirtschaftsstandort Ostdeutschland — Erfolge/Chancen/Herausforderungen*, Ostdeutscher Bankenverband e.V., „INFOPORT“, Ausgabe 4/2008, 14 Juli 2008, s. 3.

obroty poniżej 1 mln EUR stanowią 22%, a w zachodnich – 9% ogółu firm⁸. Natomiast liczba zlokalizowanych we wschodnich landach firm osiągających roczne obroty powyżej 250 mln EUR wahała się w 2004 roku od 5 w Turyngii do 44 w Berlinie (łącznie liczba tego typu firm w RFN wynosiła 1676, a najwyższa była w Nadrenii Północnej Westfalii – 459)⁹. Z punktu widzenia wzrostu produkcji tradycyjnie eksponowano na ogół takie związane z wielkością firm kwestie, jak niższa produktywność mniejszych przedsiębiorstw, ograniczone możliwości inwestowania w B+R i innowacje produktowe oraz nieznaczne możliwości korzystania z zagranicznych rynków zaopatrzenia i rynków zbytu. Wyżej wymienione wady małych przedsiębiorstw często przysłańiały ich zaletę, tzn. większą elastyczność adaptacyjną.

Innym aspektem zróżnicowania wschodnio- i zachodniemieckich struktur gospodarczych jest stopień internacjonalizacji działalności przedsiębiorstw. W tym względzie nowe landy były oceniane negatywnie, gdyż stopień ich powiązań z zagranicą traktowano jako hamulec zwiększania produkcji i zatrudnienia. Dla gospodarki Niemiec ogółem stopa eksportu (mierzona udziałem obrotów z wymiany z zagranicą w obrotach ogółem) w 2008 roku wynosiła 44,6%, dla landów zachodnich – 45,9%, a dla landów wschodnich – 33,1%¹⁰. Co ważne, dla poszczególnych lan-

⁸ *Wirtschaftsstandort Ostdeutschland...*, s. 3.

⁹ *Die Bundesländer. Strukturen und Entwicklungen*, Ausgabe 2008, Statistisches Bundesamt Wiesbaden 2008, s. 91.

¹⁰ *Wirtschaftsdaten. Neue Bundesländer*, Februar 2009, Bundesministerium für Wirtschaft und Technologie, Berlin 2009, s. 2.

dów stopa eksportu była silnie zróżnicowana, od 25,6% dla Brandenburgii i 27% dla Meklemburgii, przez 29,3% dla Saksonii Anhalt i 32,7% dla Turyngii. Tylko Saksonia i Berlin osiągały wynik lepszy niż średnia dla 6 wschodnich landów – odpowiednio 37 i 39,5%¹¹.

Niniejsza charakterystyka struktur gospodarczych wschodnich landów nie wyczerpuje tematu, ale opisane cechy mogą się okazać relewantne z punktu widzenia aktualnego kryzysu gospodarczego.

3. Kryzys a perspektywy rozwojowe wschodnich landów

Obecny kryzys gospodarczy, którego przejawem będzie najgłębszy od 50 lat spadek PKB, niewątpliwie dotknie wschodnie i zachodnie landy, choć należy oczekiwać, że w różnym stopniu. Szczególne cechy wschodniemieckich struktur gospodarczych – zwłaszcza słabiej rozwinięty sektor II, w tym niższa niż w zachodnich landach stopa eksportu, słabiej rozwinięty przemysł maszynowy i samochodowy, większa liczba firm małych i średnich niż dużych w stosunku do starych landów – będą swoistego rodzaju amortyzatorem dla spadku produkcji, inwestycji i zatrudnienia. Można też oczekiwać, że znaczna część środków budżetowych w ramach programów stymulowania koniunktury trafi do nowych landów.

Przestrzenne i rodzajowe zróżnicowanie przemysłu we wschodnich landach może się okazać czynnikiem łagodzącym spadek produkcji i zatrudnienia w warunkach obecnego kryzysu gospodarczego. Kryzys najsilniej dotknie duże, uzależnione od eksportu przedsiębiorstwa, a takich jest we wschodnich landach niewiele. Udział wschodnich landów w eksporcie Niemiec w 2006 roku wahał się od 2,2% (Saksonia) do 0,4% (Meklemburgia – Pomorze Przednie) – dla porównania w Nadrenii Północnej Westfalii, Badenii Wirtembergii i Bawarii przekraczał 15%¹². Firmy z nowych landów, które plasują swoją produkcję na rynku wewnętrznym, zostaną słabiej dotknięte przez zmniejszanie się popytu na rynkach międzynarodowych. Ponadto dominującą gałęzią przemysłu przetwórczego jest produkcja żywności, ale to przemysł maszynowy i samochodowy najbardziej ucierpią na skutek kryzysu. Przedsiębiorstwa przemysłu budowy maszyn zatrudniały w 2006 roku we wschodnich landach tylko 14,2% ogółu zatrudnionych w RFN, podczas gdy firmy z Badenii Wirtembergii – 23,7% i Nadrenii Północnej Westfalii – 23,2%¹³.

W ramach dwóch programów stymulowania koniunktury rząd A. Merkel wyda do końca 2011 roku 30 mld EUR (I pakiet koniunkturalny ogłoszony w grudniu 2008 roku), które zostaną przeznaczone na stymulowanie popytu inwestycyjnego przedsiębiorstw i konsumpcyjnego gospodarstw domowych¹⁴. Dalsze 50 mld EUR

¹¹ Tamże.

¹² *Die Bundesländer...*, s. 103.

¹³ Tamże, s. 99.

¹⁴ *Entlastungen – Konjunkturpaket I und II*, www.bundesfinanzministerium.de/...konjunkturpakete/074a__Entlastungsbeispiel,templateId=raw,property=publicationFile.pdf.

(II pakiet koniunkturalny ogłoszony w styczniu 2009 roku) pozwoli sfinansować programy inwestycyjne w zakresie infrastruktury kolejowej i drogowej na poziomie federacji, landów i gmin¹⁵. Ponadto oba programy przewidują zwiększenie wydatków socjalnych, ograniczenie obciążeń podatkowych i gwarancje kredytowe dla firm. Jednak z punktu widzenia zmian struktur gospodarczych we wschodnich landach korzystne wydają się wydatki na programy inwestycyjne. Biorąc pod uwagę to, że środki popłyną do sektora budowlanego – ciągle mającego w nowych landach większy udział w tworzeniu wartości dodanej niż w zachodnich landach – oraz producentów technik przyjaznych środowisku (w regionie Drezna i Erfurtu silnie rozwinięta jest produkcja energii słonecznej, a w okolicach Magdeburga i Rostoku – produkcja energii wiatru¹⁶), do wschodnich landów może trafić ok. 10 mln EUR.

Kryzys generuje też zagrożenia dla odbudowy wschodnich landów, i to nie tylko tak oczywiste, jak niskie tempo wzrostu PKB, a w 2009 i 2010 roku spadek produkcji. Na nowych krajach związkowych ciąży złe doświadczenia związane z efektywnością wykorzystania środków publicznych. W latach 1991-1998 na transfery dla nich przeznaczono 1,4 bln DM, a od 1 stycznia 2005 roku zatwierdzono tzw. Pakiet Solidarnościowy II, w ramach którego do 2020 roku do wschodnich landów trafi 156 mld EUR¹⁷. Niestety do tej pory transfery nie przyniosły oczekiwanych rezultatów w postaci zamknięcia luki rozwojowej. Niebezpieczeństwo stwarzane przez kryzys oznacza, że wschodnie landy mogą próbować wykorzystać go do uzyskania dalszego przedłużenia transferów, a to na długie lata zniweczy szanse na kreowanie warunków dla samonapędzającego się wzrostu gospodarczego.

4. Podsumowanie

Po 20 latach od upadku muru berlińskiego odnosi się wrażenie, że wschodnie landy ciągle tkwią w kryzysie potransformacyjnym, a to dlatego, że brak jest spektakularnych sukcesów gospodarczych. Po kilku latach szybkiego nadrabiania zaległości rozwojowych w drugiej połowie lat 90. proces konwergencji wyraźnie zwolnił. Dopiero w roku 2006 tempo wzrostu PKB we wschodnich landach przewyższyło tempo landów zachodnich, co budziło nadzieje na ponowne przyspieszenie. Tymczasem aktualny kryzys gospodarczy co najmniej odroczył szanse na dalszą unifikację gospodarczą. Nie znaczy to jednak, że je zniweczył. Niewątpliwie dotknie on wschodnie landy, ale można oczekiwać, że w stopniu niższym niż bardzo silnie zintegrowane z gospodarką światową i wytwarzające dobra wysoko przetwo-

¹⁵ *Gesetz zur Sicherung der Beschäftigung und Stabilität in Deutschland vom 2. März 2009*, „Bundesgesetzblatt“ 2009, nr 11, s. 416-433.

¹⁶ *Jahresbericht der Bundesregierung zum Stand der deutschen Einheit 2008. Die neue Länder – für ein modernes und soziales Deutschland*, Bundesministerium für Verkehr, Bau und Stadtentwicklung, 28. September 2008, s. 6-7.

¹⁷ *Solidarität im Bundesstaat: die Finanzverteilung*, Bundesministerium der Finanzen, Berlin 2002, s. 38-57.

rzony (głównie wyroby przemysłu samochodowego i maszynowego) landy zachodnie. Paradoksalnie więc słabiej uprzemysłowionym gospodarczo nowym landom łatwiej będzie „amortyzować” spadki produkcji. Należy jednak podkreślić, że konsekwencje kryzysu i jego ewentualny pozytywny aspekt będzie można ocenić dopiero z kilkuletniej perspektywy.

Literatura

- Arbeitskreis „Volkswirtschaftliche Gesamtrechnungen der Länder“ im Auftrag der Statistischen Ämter der 16 Bundesländer, des Statistischen Bundesamtes und des Bürgeramtes, Statistik und Wahlen, Stuttgart 2009.*
- Bruttoinlandsprodukt, Bruttowertschöpfung in den Ländern und Ost-West-Großraumregionen Deutschlands 1991 bis 2008*, Reihe 1, Band 5, Berechnungsstand: August 2008/Februar 2009.
- Deutschland in Zahlen 2008*, Institut der Deutschen Wirtschaft, Köln 2008.
- Deutschland in Zahlen 2006*, Institut der deutschen Wirtschaft, Köln 2006.
- Die Bundesländer. Strukturen und Entwicklungen*, Ausgabe 2008, Statistisches Bundesamt, Wiesbaden 2008.
- Entlastungen – Konjunkturpaket I und II*, www.bundesfinanzministerium.de/...konjunkturpakete/074a__Entlastungsbeispiel,templateId=raw,property=publicationFile.pdf.
- Gesetz zur Sicherung der Beschäftigung und Stabilität in Deutschland vom 2. März 2009*, „Bundesgesetzblatt“ 2009 nr 11.
- Im Sog der Weltrezession. Gemeinschaftsdiagnose-Frühjahr 2009*, ifo Institut für Wirtschaftsforschung an der Universität München, München 2009.
- Jahresbericht der Bundesregierung zum Stand der deutschen Einheit 2008. Die neue Länder – für ein modernes und soziales Deutschland*, Bundesministerium für Verkehr, Bau und Stadtentwicklung, 28 September 2008.
- Solidarität im Bundesstaat: die Finanzverteilung*, Bundesministerium der Finanzen, Berlin 2002.
- Wirtschaftsdaten. Neue Bundesländer*, Bundesministerium für Wirtschaft und Technologie, Berlin 2009.
- Wirtschaftsstandort Ostdeutschland – Erfolge/Chancen /Herausforderungen*, Ostdeutscher Bankenverband e.V., „INFOPORT“, Ausgabe 4/2008, 14 Juli 2008.

ECONOMIC STRUCTURES OF EAST GERMANY

Summary

The problem of unfinished unification of East and West Germany is becoming more and more important because of the crisis affecting German economy in 2009. The article characterizes particular issues from the point of view of current economic situation and economic structures of East Germany.